

PROTOCOL VOOR PASTORAAT BIJ AGRARISCHE RAMPEN

Diocesane werkgroep Kerk, Landbouw en Platteland in
het Aartsbisdom Utrecht, Arbeidspastoraat, Kerkinactie

*Dit product is in oecumenische samenwerking tot stand gekomen en
te downloaden op de site van Kerkinactie en het Aartsbisdom*

Wat is een ramp?

In dit protocol wordt gesproken over de pastorale
aandacht bij een ramp in de agrarische sector.

We spreken over een ramp als meerdere bedrijven te
maken krijgen met hetzelfde, onvermijdelijke probleem
met ingrijpende gevolgen voor mens en/of dier. Een
kenmerk van zo'n ramp is ook dat je er niet tegen kunt
verzekeren. Dergelijke rampen stijgen boven het normale
ondernemersrisico uit.

Het gaat in dit protocol om twee soorten van agrarische
rampen:

- ▶ Een *ziekte* die het dier in gevaar brengt.
Voorbeelden hierbij zijn varkenspest, mkz, bse,
vogelpest. De dierziekte hoeft niet altijd besmettelijk te
zijn voor mensen. Maar u kunt hier ook denken aan
natuurrampen die de tuinbouw kunnen treffen, zoals bij
extreme vorst of bij overstromingen mogelijk is.
- ▶ Een *besmetting* die de voedselveiligheid in gevaar
brengt. U kunt hierbij denken aan dioxine in veevoer,
mpa. De besmetting hoeft niet altijd fataal te zijn voor de
dieren.

Fasen en doelgroepen

Wanneer zich een ramp voordoet zijn er verschillende fasen te onderscheiden, die elk vragen om een eigen pastorale aanpak.

Hieronder worden vijf verschillende fasen beschreven.

Per fase gaat het om drie verschillende doelgroepen:

- a) In eerste instantie is dat de groep direct betrokkenen: de boer, de boerin en hun kinderen, maar ook de eventuele naaste medewerkers/sters die verbonden zijn met de dagelijkse praktijk op het bedrijf.
- b) Met de tweede groep worden organisaties bedoeld die met de ramp te maken hebben.
U kunt hierbij denken aan de landbouworganisaties, het maatschappelijk werk, de burgerlijke overheid (politie, uitvoerders van regelingen) en de kerken, maar ook aan hobbydierhouders/particulieren en dierenartsen.
- c) Onder de laatste groep vallen de pastores en de eigen achterban: de parochianen en leden van een kerkelijke gemeente.

Een sleutelrol voor *de pastor*

Als er in dit stuk over *pastor* wordt gesproken, wordt de professionele pastorale beroepskracht beoogd die in de parochie/de kerkelijke gemeente is aangesteld. De schrijvers van dit protocol vinden het van belang dat die in elk geval betrokken wordt bij wat er gaande is. In overleg met hem/haar kunnen ook anderen, zoals ouderlingen/diakens en parochiemedewerk(st)ers, onbezoldigde diakens of vrijwilligers die in het bezoekwerk actief zijn, bij de contacten betrokken worden.

Voorfase

Er kan sprake zijn van een voorfase, terwijl er nog geen sprake is van een ramp. De voorfase is actueel als er preventief bedrijven worden geruimd. De media berichten hier meestal vrij snel over: een teken voor alle doelgroepen om waakzaam te zijn.

Eerste fase: uitbreken van de ramp

In het gebied is ziekte of besmetting geconstateerd. Vanuit de overheid is men doende om de besmetting of ziekte in kaart te brengen en te zoeken naar oplossingen. Een getroffen bedrijfstak zal op slot komen zitten. Er gelden strenge vervoersregels en boeren/boerinnen mogen wellicht ook zelf niet van hun bedrijf af en geen bezoek ontvangen.

► direct betrokkenen. Onzekerheid, hectiek, veel tegenstrijdige berichten. Angst, ongeloof, 'wij toch niet?'. Isolement.

Pastor: In veel gevallen zal toegang tot het bedrijf onmogelijk zijn, vanwege besmettingsgevaar. Maar er is grote behoefte aan een uitlaatklep, om het eigen verhaal kwijt te kunnen.

pastoraat: Betrokkenen kunnen in deze fase niet bij elkaar komen. Het is wel mogelijk om andere vormen van contact te benutten zoals telefoneren, e-mailen en sm-nen. Overigens kan een pastor een ontheffing aanvragen voor huisbezoeken in verband met traumabegeleiding. Dit loopt via GHOR, onderdeel van de GGD. Indien er geen bezwaren zijn vanwege een mogelijke verspreiding van het virus kan betrokkenen het advies gegeven worden om bij elkaar te komen en elkaar te helpen met praktische vragen. Suggereer betrokkenen om ervaringen en gevoelens vast te leggen in de vorm van een dagboek, dagelijkse video, website.

► andere organisaties. Deze organisaties zijn veelal bezig om hun begeleiding (al dan niet) aan de hand van draaiboeken op te starten. Naast het maatschappelijk werk is het vanuit de kerk vooral van belang om met de burgerlijke gemeente in contact te zijn omdat alle hulpverlening via de burgemeester gecoördineerd wordt! Zij zullen vragen naar een bemenst contactadres: houd dus een naam (en een reservepersoon) met adres, telefoonnummer, 06-nummer en @-mailadres bij de hand.

Het is van belang dat de kerken zorgen dat zij in het gemeentelijk rampenplan opgenomen zijn, zodat er op het moment van een ramp bij de gemeente een concreet contactadres van de kerken is. Dit moet in rustige tijden geregeld worden. Als de ramp er is ben je te laat.

pastor: zoek voordat er een ramp is contact met deze organisaties. Meld aan hen dat de kerk een rol kan spelen in persoonlijke begeleiding.

pastoraat. Sta open voor begeleiding van hulpverleners.

► achterban

pastor: Maak zo snel mogelijk duidelijk aan overheid, LTO en eigen kring dat je van de ramp op de hoogte bent en dat je er aandacht voor hebt. Daarmee laat je zien dat je als kerk dit soort zaken, die mensen in hun ziel raken, niet langs je heen laat gaan.

Pastoraat aan de achterban: Indien er geen gevaar is voor verdere verspreiding van het virus kunnen kerkdiensten georganiseerd worden waarin gebeden wordt voor de mensen en de dieren. Benut hiervoor de gangbare vieringen, maar maak ook gebruik van extra ingelaste vieringen. Misschien kan de parochie/de gemeente op haar website aandacht hebben voor de ramp en betrokkenen aan het woord laten. Ook kunnen adressen achter in de kerk worden gelegd waar parochianen/gemeenteleden een kaartje naar toe kunnen sturen. Eerdere ervaringen (varkenspest, mkz) werken lang door. Heb daar oog/oor voor. De openbaarheid zoeken.

pastoraat door de achterban: Telefoneren, kaartje sturen. Bespreek wie woordvoerd(st)er is naar de pers.

Tweede fase: het bedrijf wordt geruimd

De ziekte of de besmetting wordt bestreden door het (al dan niet preventief) ruimen van bedrijven. Het bedrijf wordt op dat moment volledig overgenomen door de Algemene Inspectie Dienst (A.I.D.) en de Rijksdienst voor Vee en Vlees (R.V.V.). De boer en boerin zijn door de ramp als het ware vreemden op eigen erf geworden.

► direct betrokkenen

De boer en boerin en eventueel naaste medewerkers/sters moeten afscheid nemen van levend vee, van dieren waar ze aan gehecht zijn, van hun levenswerk. Ook al worden zeer veel dieren gehouden voor de slacht, dat wil nog niet zeggen dat er geen band is met de dieren. En het doden van (gezonde) dieren vanwege de ramp heeft een heel andere impact. Rouw is het woord voor dit verlies van dieren. Voor de buitenwereld en voor henzelf is dit moment cruciaal.

pastor: Als er één moment is waaraan de pastor aandacht zou moeten besteden dan is het dit moment wel. En heb ook oog voor de kinderen op het bedrijf. Wat gaat er in die kleine hoofdjes om? Hoe reageren zij?

pastoraat: Zoek contact met betrokkenen (boeren en boerinnen, medewerkers/sters), geef aandacht en bied je aan voor hulp en ondersteuning. Belangrijk in deze fase: luisteren, concentreren op de crisis, kijken hoe het dagelijkse leven weer georganiseerd wordt.

► andere organisaties

Denk in verband met kinderen ook aan de basisscholen en aan het plaatselijke vrouwennetwerk. In de MKZ-periode hebben die een belangrijke rol gespeeld bij de verwerking.

Vergeet ook niet dat degenen die de bedrijven ruimen, de politie en burens in deze fase zeer ingrijpend met de ramp geconfronteerd kunnen worden.

pastor: Word deel van het hulpverleningsteam, of zoek in elk geval samenwerking met hen (NB. Dit kan dikwijls alleen als in een eerdere fase de kerken in het gemeentelijk rampenplan zijn opgenomen). Verwijs naar de THD-A, de Telefonische Hulpdienst voor Agrariërs.

pastoraat: Zoek contact met organisaties. Kijk wat je kunt betekenen. Verwijs naar de THD-A.

► achterban

pastor: Maak contact met je achterban en verwoord wat daar leeft.

pastoraat aan achterban: Wees aanwezig. Breng de situatie ter sprake. Open het gesprek.

Pastoraat door de achterban:

Zoek een plek in de kerk waar aandacht besteed wordt aan de crisis. Of steek een kaarsje aan voor elkaar. Stuur elkaar een kaart. In de parochie of de gemeente kunnen de namen en adressen van getroffen worden verzameld. Ook kun je elkaar regelmatig bellen.

Derde fase: het bedrijf ligt stil

Leegte, onzekerheid. Zelfs direct betrokkenen mogen niet in de eigen stallen komen.

► direct betrokkenen Bij de meeste mensen zit er na afloop van de ruiming 'leegte' in het hoofd. De boer(in), eventuele kinderen en naaste medewerkers/sters hebben in deze fase vaak graag iets om handen, maar individueel maatwerk is geboden omdat niet iedereen die leegte direct wil invullen. Ook speelt vaak de financiële vraag 'Waar haal ik nu mijn inkomsten vandaan?' door alle onzekerheid heen.

pastor: Houd contact. De crisis ijlt lang na. Denk niet te snel dat het over is. Emoties komen pas laat naar buiten omdat eerst alle aandacht opgaat aan overleven

pastoraat: Misschien willen getroffenen zelf iets schrijven in het parochieblad. Misschien willen ze liever geïnterviewd worden. Hun verhaal kan anderen uit het isolement halen.

► andere organisaties Financiële hulp voor agrariërs. Dorps- en buurthuizen kunnen een belangrijke (opvang)functie vervullen. Uit eerdere rampen is gebleken dat er spontaan hulp kan ontstaan vanuit diegenen die door de ramp hun normale beroep tijdelijk niet uit kunnen oefenen. Kerken zouden een informerende functie kunnen organiseren rondom de vele vragen die er tijdens de

ramp zijn over regelgeving én zij zouden menskracht kunnen mobiliseren om boeren te helpen bij de ruiming.

Pastor: Zoek contact.

pastoraat: Benut je ervaring van je directe contact met boeren om hulpverlenende instanties te adviseren hoe ze zo nabij mogelijk kunnen zijn.

► achterban

pastor: Aandacht in gebed, publiciteit, misschien in een activiteit als een thema-avond.

pastoraat aan de achterban: Gesprekken op gang brengen over wat er is gebeurd, hoe ieder daar nu in zit en hoe hij/zij het volhoudt in de crisis. Hier kan ook de betekenis van God ter sprake komen en de betekenis van de kerkgemeenschap voor betrokkenen die gelovig zijn en bij een plaatselijke kerkgemeenschap behoren. Juist in tijden van crisis kan het vertrouwen geschaad zijn. Het kan ook zijn dat het juist dan houvast en sterkte biedt.

pastoraat door de achterban: Ga op bezoek. Organiseer bijeenkomsten. Misschien kun je elkaar heel concreet helpen, bijvoorbeeld bij het schoonmaken van de hokken.

Vierde fase: het bedrijf start weer op

‘We gooien de kop ervoor’ is een veel gehoorde opmerking na de mkz-crisis. Boeren en boerinnen willen niets liever dan in volle overgave weer hard aan de slag. Zo'n fase van weer opstarten van een bedrijf gaat niet zonder problemen. Er is veel uitval onder de nieuwe dieren. Wellicht vindt in deze fase ook de afwikkeling van de (financiële) schade plaats.

► direct betrokkenen

pastor: Houd contact.

pastoraat: Nabij zijn. Volgen wat er gebeurt. Attent zijn op tegenslag en terugval.

► andere organisaties

pastor: Blijf deel van het hulpverleningsteam of houd in elk geval contact.

pastoraat: Maak hen er op attent dat het contact niet zomaar kan stoppen als de directe hulpverlening is voltooid.

► achterban

pastor: Verwoord wat er gebeurt. Relativeer een te groot optimisme en een te eenzijdig activisme.

pastoraat door de achterban: Stuur een felicitatiekaartje en blijf de getroffen boeren in hun wel en wee volgen.

Vijfde fase: een jaar later

Ogenschijnlijk lijkt alles weer zijn gang te gaan. Alles lijkt weer bij het oude. Ervaringen worden verwerkt.

► direct betrokkenen

pastor: Houd contact. Misschien in een wat lagere frequentie.

pastoraat: Laat merken dat er, naast vreugde om het nieuwe begin, ook ruimte mag zijn voor teleurstelling, voor tegenslag en voor - uitgestelde - rouw. Misschien is het mogelijk een gespreksgroep te vormen die enkele keren per jaar samenkomt.

► andere organisaties

pastor: Een vorm van structureel contact kan belangrijk zijn voor je pastoraat.

pastoraat: Heb aandacht voor de opgebouwde contacten. Behoud ze en blijf gesprekspartner naar de toekomst toe.

► achterban

pastor: Laten merken dat je aandacht voor landbouw en voor de boeren/boerinnen niet stopt.

► *pastoraat door achterban:* Organiseer een herdenkingsmoment; dienst/viering, of richt een bescheiden monument/gedachtenisteken op (als vervolg van wat in fase twee - zie blad 5 in deze handreiking - is begonnen).

Laat merken dat het geen 'boeren'-crisis is. Samen met alle bewoners van het buitengebied kan de parochie of kerkelijke gemeente een plek van bezinning zijn op de toekomst van voedselproductie en -consumptie, van voedselveiligheid, van omgaan met dieren, met voedsel en met economie, maar ook een plek van ontmoeten en verhalen over je grond, je grondwaarden, over de plek waar je samen woont en werkt en over de uiteindelijke Grond van je bestaan.

Tot slot, vragen ter overdenking

Bij een ramp als deze worden we als kerken uitgedaagd om te laten zien wie we zijn. We worden uitgedaagd ons te profileren. Wie ben je als er in de samenleving zo iets gebeurt? Wie wil je dan zijn? Ben je een trouwe bondgenoot die telkens terug komt? Ben je een hulpverlener? Ben je behoeder van ethiek? Ben je een plek van ontmoeting en van verhalen? Ben je een plaats van liturgie, van vieren, van gedenken, van gebed, en van verwoorden in het licht van je identiteit als drager van een gelovige traditie? Wie wil je zijn? Wanneer ben je vooral de ene, wanneer hoofdzakelijk de andere? Welke rol is in welke fase het meest adequaat? We hebben het dan vooral over de plaatselijke geloofsgemeenschap. En wat is het eigene van het pastoraat t.o.v. andere hulpverlening?

Daarom is het van belang dat je je vragen en ervaringen tijdens de crisis vastlegt op papier. Om later hierover door te kunnen praten, bijvoorbeeld in een werkgroep Landbouw en Kerken.

Een protocol als dit kan de plaatselijke geloofsgemeenschap helpen haar identiteit en haar rol ten aanzien van samenlevingsvraagstukken rond landbouw scherp te krijgen.

Verder lezen

- ▶ Berenschot, Rapport – Maatschappelijke rampen of crises en de rol van de kerken. Aartsbisdom Utrecht, mei 2004
- ▶ Giesen dr. C. , Crisis op de boerderij, Bruna, Utrecht 1993 ISBN 90 229 81347.
- ▶ Haaften E.H. van, en Kersten P.H., Veerkracht. Een onderzoek naar de sociaal-psychische conditie van geruimde melkveehouders van de MKZ-crisis, Alterra-rapport 539 , Wageningen 2002 ISBN 1566-7197
- ▶ Huet van, Lindeman J., Pastoraat aan bedrijfsbeëindigers in de landbouw. Kerk als schuilplaats. Uitgave RDC Gelderland Arnhem 2003
- ▶ Impact, Stichting, landelijk kennis en adviescentrum voor psychosociale zorg na rampen, Rampenspirit – gestructureerd improviseren. (www.impact-kenniscentrum.nl)
- ▶ Jong (e.a.), de, Rinske, Boerenkringen in beweging. Handreikingen om de kloof tussen agrariërs en hulpverlening te verkleinen. Uitgave: Roodbont, Zutphen mei 2000. ISBN:90-7580-28-9.
- ▶ Ruff, ds O.J., De rol van de kerk bij een ramp.

Uitgave: Kerkinactie, Utrecht november 2002.
Bestellen via www.kerkinactie.nl

- Zwieten, Ir. D.M. van, Agrarische gezinnen in zorgen. Een inventariserend onderzoek naar sociaal-psychische en sociaal-economische problemen van agrarische gezinnen. Werkgroep Kerken en Landbouw Utrecht 1994.

Reacties

Dit rampenplan is niet af. En de schrijvers weten echt niet of alles wel werkt. Uw ervaringen ermee zijn dan ook van harte welkom.

Reacties kunnen naar:

Trinus Hoekstra, t.hoekstra@kerkinactie.nl

Jack Steeghs, steeghsjack@gmail.com